

PÉTER LÁSZLÓ

JUHÁSZ GYULA „ÚJSÁGÍROI SIKERE”

Juhász Gyula szeretett büszkélkedni újságírói múltjával. Balassa Armin-ról írván nekrológót¹ először említi, majd amikor évekkel később ismét őrá emlékezik,² akkor utoljára, de legrészletesebben a Magyar Újságírók Egyesületének Szegedi Osztálya megalakulása alkalmából írott kis cikkében³ mondja el nevezetes újságírói sikerét. Ezt egész terjedelmében idézzük:

Húsz esztendő voltam, télen bölcsész a pesti egyetemen, nyáron újságíró a Szeged és Vidékénél. Írtam vezércikket, tárcát, aktuális kroit és alkalmi ódát, híreket és törvényszéki karcolatot. Egy tehetséges fiatal költőnek — és engem annak tartottak — mindent tudnia kell és még azonkívül is sok mindent.

Ma már nem igen emlékezem ezekre az írásbeli dolgozatokra, de egy van, amelyre halálomig büszkeséggel és elégtétellel gondolok. Mindig erősebben dobban meg a szívem, ha az eszembe jut.

Egy napon Balassa Armin, aki mesterem volt e mesterségemben, fölszólított, hogy egy nagy vezércikket írjak, amelybe egy életfogytiglan elítélt fegyenc mellett kell lándzsát törnöm, akit szerinte — erre alapos okai vannak — ártatlanul küldöttek fegyházba. Balassa védője volt a szerencsétlennek, aki családos ember volt és aki Szegeden átutazóban egy kis garni hotelben szállott meg és reggel egy ismeretlen halott nőt találtak mellette.

Nem részletezem ennek a páratlanul rejtelmes és izgalmas grandguignolnak részleteit, a szakértői szemlét, a vádat, az ítéletet és a büntetést, az ártatlanul elítélt vergődését a darócruhában, elég az hozzá, hogy a vezércikket megírtam, az megjelent, az emberek megdöbbenve fogadták, többen a jóakaróim közül úgy tekintettek rám, mint akire több évi börtön vár, de — csodák csodája és irgalom atyja — az igazságügy-miniszter másnap táviratozott az illetékes hatóságoknak, hogy az állítólagos meggyilkolt nő holttestét sürgősen exhumáltassák. Következő nap Minnich Károly országos szakértő megérkezett és a temetőben a szemem láttára megtörtént a tetemrehívás. Az eredmény alapján a szegény elítélt még aznap délután fölcserélte a fegyencek szürke darócat még szürkébb civil munkászubonyával és tisztelegni és búcsúzni bejött hozzám a szerkesztőségbe.

¹ Juhász Gyula: Utazás egy sírdomb körül. Nefelejsek IV. Szeged, 1924. jan. 20.

² Juhász Gyula: Bramin. Homokóra, 1929. febr. 4.

³ Juhász Gyula: Az első siker. Szegedi Szemle, 1928. jún. 23.

Sirt és nevetett egyszerre, az élet és szabadság határtalan örömétől. Én egy kicsit úgy érezhettem magam, mint Voltaire a Calas-eset, vagy Zola a Dreyfus-ügy után. Egy húszéves szegedi újságíró, aki egy vezércikkkel egy ember életét adta vissza! Bárcsak minél több ilyen sikerünk lehetne ezen a nagyon keserves és mégis olyan gyönyörűséges pályán!

Nem győzzük eléggé hangoztatni az irodalomtörténeti kutatás gyakori tanulságát: a kortársi emlékezet megbízhatatlan, a legjobb szándék mellett is sok tévedést rejt magában. Bizony Juhász Gyula emlékezete sem kivétel ez alól. Az eset valóságmagja megvan, de a költő lelkében is megindult valamiféle legenda-képződés: az elmúlt ifjúság eszményítése, s ő is a laudator temporis acti módján átköltötte a valóságot. Cikkében jónéhány tárgyi tévedés van: mint a következőkből kiderül, a szóban forgó fegyenc nem életfogytiglan, csak hét évre volt elítélve; nem Balassa volt a védője, hanem Reininger Jakab; az igazságügyminiszter nem másnap rendelte el az exhumálást, hanem jóval Juhász vezércikke előtt; Minnich Károly nem is volt itt a temre híváson; az elítélt nem ment be a szerkesztőségbe, Juhász nem 20, hanem 24 éves volt...

A tények egy részét már Sz. Szigethy Vilmos elmondta,⁴ de ő is ejtett néhány hibát,⁵ no meg nem foglalkozott Juhász cikkével, saját vallomásaival, s az eseményekben való, föltehető tényleges szerepével. Ezért van elsősorban szükség a dolog alaposabb szemügyre vételére.

A történet ott kezdődött, hogy 1906. december 9-én, vasárnap este Mezei István fürdőszolga, aki a Hunyad megyei Piski községbe való volt, Zsombolyáról, nővére temetéséről hazafelé utaztában a vonatra várt a Szeged-rókuszi vasútállomáson. Itt megismerkedett egy fiatal, áldott állapotban levő nővel, ki Font Mária vadkerti lakosnak mondta magát, s panaszkodott, hogy éhes, napok óta nem evett. Mezei megajánlotta neki a nála levő ennivalót, s hogy elfogyasszák, elmentek együtt Dorogi Józsefnek közelben levő, Kosuth Lajos sugárúti szállójába. Itt fél 11 tájt kivették a 7. sz. szobát.

Alig múlt el fél óra, 11 körül rohan Mezei a vendéglőshöz, hogy a nő meghalt. Dorogi hívására megjelent Follráth Gyula rendőralkapitány. A két nappal későbbi sajtótudósítás szerint⁶ a rendőrtiszt a nőt az ágyon halva találta, jobbszemét kivágva és öltözetét véresen. Balkezén — a dulakodás jeleként — horzsolások. A férfit letartóztatta, de ez tagad, azt állítja, hogy a lány rögtön lefeküdt, mihelyt a szobába értek, nem is evett; sokáig hiába szólongatta, hívta, s mikor odament, hogy fölköltse, már halva találta. Másnap megtörtént a boncolás. A nő méhében — kiről kiderült, hogy Keller Mária 17 éves vadkerti lakos, cseléd (addig Stern Bernátnál szolgált a Polgár u. 14. alatt, de terhessége miatt ott kellett hagynia munkahelyét, azóta Hegedűs Viktória kegyelemből tartotta el) — egy 7 hónapos fiúgyermek volt.

⁴ Régi riporter: A Juhász Gyula-féle legendákból. *Délmagyarország*, 1944. febr. 15.

⁵ Íme: nem Budapest felé akart utazni Mezei, hanem Nagyvárad felé (Rókusról nem is lehet Pestnek utazni); nem az úton ismerkedett meg a lánnyal, hanem az állomáson; nem nyolcadik, csak hetedik hónapjában volt; nem hatévi, hanem hétévi fegyházra ítélték Mezeit; a koronatanúk nem a Kúria tárgyalása után, hanem az exhumálás előtt vallották, hogy ép volt a lány szeme, s nem a mentők, hanem a mentőkkel kimenő, a dolog fizikai részét végző tűzoltók vallották így.

⁶ *Szeged és Vidéke*, 1906. dec. 11.

A boncolás eredménye szerint a szemhéjak és a vérerek át voltak vágva, s a halált — a vágás után kb. 10 perccel később — az agyon belüli elvérzés okozta. A vágás fekvő helyzetben érte az áldozatot. Mindebből a nyomozás kéjgyilkosságra következtetett. Mezei tagadott, de annyit már beismer, hogy a nővel — aki állítólag apját várta az állomáson, de az nem jött — „kellemes percekot töltött és a kéjes ölelések alatt következett be a halál”.⁷ Megtalálták a véres törülközőt is, úgyszintén egy véres zsebkést. Az orvosok szerint koitus nem történt, s így valószínű, hogy éppen emiatti dühében, bosszújából szúrhatta meg Mezei a leányt. A horzsolások a lány védekezését, dulakodást tanúsítanak. A szerencsétlen nőt ezután el is temették.⁸ Mezei Istvánt, a szakértői vélemények alapján kéjgyilkosság büntettéért hétévi börtönre ítélték.

Majdnem egy év telt el, amikor a lapok hírt adtak arról, hogy Minnich Károly dr., budapesti törvényszéki orvos följelentést adott be az igazságügy-miniszterhez Mezei ügyében, ki büntetését a szegedi Csillagbörtönben töltötte. Minnich kétségbe vonta a boncolás alapján készült törvényszéki orvosi szakértői vélemény helyességét, s kérte a leány exhumálását. Kizártnak tartotta, hogy szemsérüléstől halált okozó belső vérömlés előállhat, nem beszélve arról, hogy kéjgyilkos nem vág ki szemet. Mindez alapján az ügyészség indítványára a szegedi törvényszék elrendelte Mezei pörének újrafölvételét,⁹ majd az exhumálást. Ennek eleinte akadálya volt, hogy nem tudták már — alig kilenc hónap múltán! — hova temették el a leányt. A közkórházi temetőben levő sírok elhanyagoltak, a keresztek letöredeztek. A *Szeged és Vidéke* munkatársa is résztvett a rendőrtisztekkel együtt a sír földelésében.¹⁰ Mikor már meglelték a sírt, elterjedt a hír, hogy a kórház annak idején eladta a leány hulláját Haering Ede tanszerkészítőnek, aki felsőoktatási célokra csontvázat preparált belőle. Boross József kórházigazgató Hollós Józsefre, a sebészeti osztály vezetőjére hárította a dolgot, s őt táviratilag hazarendelte Davosban töltött szabadságáról, hogy nyilatkozzék, valóban eladták-e a tetemet.¹¹

A közhangulat, melyet a sajtó, különösen a *Szeged és Vidéke* cikkeivel csak szított, ekkor már erősen Mezei ártatlansága mellett foglalt állást. A *Szeged és Vidéke* riportere „magánnyomozást” kezdeményezett. Fölkereste azt a három tűzoltót, akik a „gyilkosság” napján a mentői szolgálatot ellátták és a velük való beszélgetésről szenzációs riportot közölt.¹² Kiderült, hogy a holttestet annak idején nem szállították be mindjárt, hanem csak másnap reggel, mivel este nem volt orvos. A szobát lepecsételték, rendőrörszemet állítottak elé. A tűzoltók — akiket korábban elfelejtettek kihallgatni! — most egyöntetűen állítják, hogy este a nő szemén nem volt semmi sérülés, azonban reggelre a jobbszem „kipukkadt”. Mezei viselkedéséből, nyugodtságából, jó étvágyából is ártatlanságára következtettek. Az volt a vélemény, hogy a nő szívszédülésben halt meg, s a szemsérülés, amelyet csak másnap kons-

⁷ Uo. dec. 12.

⁸ Uo. dec. 13.

⁹ Uo. 1907. aug. 4.

¹⁰ Uo. aug. 6. 7. 10.

¹¹ Uo. aug. 11.

¹² Uo. aug. 12.

találtak a boncoló orvosok, vagy az éjszaka folyamán (patkánytól, egértől) vagy a szállítás során (ócska hullaszállító kocsiban) történt.

Balassa Armin, a *Szeged és Vidéke* főszerkesztője és jeles kriminalista, híres védőügyvéd, a *Szeged és Vidéke* augusztus 14-i számában „*Európai botrány*” címmel egészoldalas vezércikket szentelt az ügynek. „Mezei István ma még rab” — kezdte. Botránynak mondta, hogy egy embert elítélhettek beismerés és bizonyítékok nélkül, pusztán szakértői vélemény alapján. Botrány, hogy a hulla másnap délig került csak orvos elé, s addig tehetek vele, amit akartak, s miatta egy embert hét évre ítétek. Botrány, hogy a lány sírját nem találták s í. t. „Mit találnak holnap reggel abban a kiszemelt gödörben — fejezte be fulmináns cikkét —, engem igazán nem érdekel. — A botrány nem fokozódhatik.”

Ugyanaznap arról ad hírt a lap, hogy a *Szeged és Vidéke* említett „szenzációs” tudósítása „új fordulatot” adott az ún. „rókusi kéjgyilkosság” ügyének, amennyiben Reininger védő kérte az említett tűzoltók (Németh Sándor, Szelless Ferenc és Baják István) hivatalos kihallgatását. Hollós doktor hazaérkezett, s nyilatkozott, mi szerint törvényszéki hullát nem adhattak el, tehát a sírban ott kell lennie. Megérkeztek a boncoló orvosok, s másnap sor kerül az exhumálásra. „Ezután az egész világ visszafojtott lélekzettel várhatja a holnapi exhumálás, illetve boncolás eredményeit.”¹³

Másnap a *Szeged és Vidéke* három és féloldalas nagy tudósításban számolt be „A diadalmas igazság” győzelméről.¹⁴ Nem mulasztja el, hogy a lap érdemeit újból az olvasók elé idézze: a lap munkatársa találta meg a leány sírját, megdöntötte a rémhírt, hogy a hullát eladták s végül fölfödözte a koronatanúkat. A részletes tudósítás beszámol „a magyar igazságszolgáltatás nagy ünnepéről”. Minnich Károly nem jött le, nyilván, hogy ne befolyásolja a szakértőket. A boncolást Genersich Antal egyetemi tanár és Entz Béla tanársegéd végezte. Mezei — aki csak most értesült pörének újrafölfvételéről, eddig mitsem sejtett a hetek óta körüle zajló sajtóvitákról — szintén megjelent darócbán, börtönőr kíséretében. Az exhumáláskor kiderült, hogy a magzatot valóban eladták, s azt Haering tanár intézetében spirituszban őrzik. A hullát fölismerték, s a boncolás megállapította, hogy a korábbi boncolás fölületes volt, be sem hatolt odáig a koponyába, ahol a tett megállapításához szükséges adatokat észlelhette volna. A részletesebb vizsgálat céljából Genersich professzor a fejet magával vitte, de a rögtön elkészített jegyzőkönyvben leszögezte, hogy a szemsérülés és a halál közötti összefüggés kizártnak tartható. Ezt elfogadta Andreánszky Jenő törvényszéki orvos, ellenőrző szakértő is. Az igazságügyminiszter jelenlevő kiküldöttje, dr. Töreky Géza Mezei ideiglenes szabadlábrahelyezését javasolta, ezt az ügyész továbbította, s az azonnal összeülő vádtanács el is rendelte. Félőtkor közölték a végzést a börtönrel, s Mezei István 17 óra 47 perckor boldogan lépett ki a Csillagbörtön kapuján. Ott várta már védője, Reininger Jakab és a *Szeged és Vidéke* tudósítója. „En is nagyon jól tudom — mondotta a tudósítónak a szabadult rab —, hogy a maguk újságja kiírta az igazamat.” Még aznap hazautazott Piskire.¹⁵

¹³ Uo. aug. 14.

¹⁴ Uo. aug. 15.

¹⁵ Vö. Fölmentették Mezei Istvánt. *Szeged és Vidéke*, 1908. jún. 10. és júl. 25.

A *Szeged és Vidékének* ugyanazon számában, amelyben ez a nagy tudósítás megjelent „a diadalmas igazságról”, vezércikkben Juhász Gyula foglalkozott a dologgal.¹⁶ Ez az a cikk, amelyre a költő emlékezett, de tévesen: ugyanis nem ez váltotta ki a pörújrafelvételt, exhumálást, ellenkezőleg: ez mintegy az elvi, társadalomtudományi tanulságát, summáját nyújtja a Mezei-ügynek. „A justizmord — mondja — nem egy embert végez ki, de milliók hitét, reményét az emberi igazságban, tapossa le.” Rámutat, hogy Mezei dolga „a szegény ember ügye”. Jót akart, enni adott a szerencsétlennek, s amikor a baj megtörtént, nem ugrott meg, tiszta volt a lelkiismerete. „Százat egy ellen, urak, hogy önök megugrottak volna.” S cikkét így zárja: „Miért ment a Dorogiba és miért állt össze egy cseléddel? Ezt a problémát csak az a nemzedék fogja megoldani, ezt a pört csak az a bíróság fogja eldönteni, amely a mai morál, a mai jog, a mai igazság dögtestét fogja ekszhumálni.”

Juhász Gyula tehát tévedett, amikor úgy emlékezett, az ő vezércikke adta a lökést a Mezei-ügy pörújrafölvételéhez, az ő vezércikke adta vissza egy ember szabadságát. De az a gyanúm, valami igazság van az ő emlékezete mélyén. Föltűnő ugyanis, hogy a Mezei-üggyel foglalkozó névtelen riporter mindig egyes számban ír magáról: a lap egy és ugyanaz a munkatársa vette kezébe ezt az ügyet és végig ő foglalkozott vele. Az exhumálásról szóló beszámolóiból is kitűnik, hogy ott a lap egyetlen tudósítója jelent meg. S — emlékezzünk vissza — „Az első siker” című emlékezésében azt írta, *szeme láttára* történt a tetemrehívás. Apró részletadatokat összekeverhet az ember, de egy olyan megrázó élményt, amit egy exhumálás jelent, nem felejtethet el. Valószínű tehát, hogy a *Szeged és Vidéke* Mezei-ügyben fáradó riportere, tudósítója — *maga Juhász Gyula volt*. Erre vall egyébként az utolsó beszámoló cikk néhány stíluskritikai eleme is, amennyire természetesen ilyenfajta írásban sajtóságos stíluselemek egyáltalán érvényesülhetnek. (Pl. a latinus birtokos szerkezet: „nagy ünnepe a magyar igazságszolgáltatásnak”). Ő lehetett tehát a riporter, aki a szegény cselédlány sírját kinyomozta, földerítette a Mezeit megmentő koronatanúkat. Ilyen értelemben valóban hozzájárult a szegedi justizmord jóvátevéséhez, s az írásba vetett bizalom, a sajtó nagyhatalom-voltának elismertetéséhez.

¹⁶ *Juhász Gyula: Tetemrehívás. Szeged és Vidéke, 1907. aug. 15. [Vezércikk.]* — Móra Ferenc kiadatlan publicisztikai írásainak új kötetéből. (Szilánkok. Bp. 1961. Szerk. Vajda László, sajtó alá rendezte Vajtai István) látom, hogy a *Szegedi Napló* 1907. aug. 18-i számában Móra is *Tetemrehívás* címmel foglalkozott az ügygel.